

Guies de l'emprenedor

La Responsabilitat dels Administradors en els Àmbits Mercantil i Tributari

Costas, Ignasi

La Responsabilitat dels administradors en els àmbits mercantil i tributari.
- 3a ed. rev. i actualitzada. - (Guies i eines de suport a la innovació.
Guies de l'emprenedor)

Bibliografia

ISBN 84-393-6689-2

I. Ouro, Albert II. Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial
(Catalunya) III. Col·lecció: Guies i eines de suport a la innovació. Guies
de l'emprenedor

1. Administradors de societats - Situació legal, lleis, etc. - Espanya 2.

Societats - Responsabilitat civil - Espanya

347.56:658.3-057.162(460)

El text pot ser reproduït total o parcialment prèvia autorització del Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM). Pel que fa al disseny gràfic i artístic, es reserven tots els drets.

© Generalitat de Catalunya
Departament de Treball i Indústria
Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial
(CIDEM)
Passeig de Gràcia, 129. 08008 Barcelona
Tel. 93 476 72 00
A/e: info@cidem.gencat.net
www.cidem.com

Autors: Ignasi Costas i Albert Ouro de ROUSAUD COSTAS DURAN Assessors legals i tributaris
Coordinat per CIDEM

1a edició: abril 2003
3a edició revisada i actualitzada: gener 2005
Edició: 1.000 exemplars
Dipòsit Legal:

INTRODUCCIÓ

Els darrers anys, ha proliferat la creació d'empreses amb gran capacitat de creixement, aquestes companyies en moltes ocasions han estat creades per científics sense sòlids coneixements de gestió empresarial i generalment han estat finançades a través de fons de capital risc o d'inversors privats.

Aquesta situació ha creat una nova classe d'empreses que han estat dirigides per una interessant barreja d'emprenedors i inversors que ha generalitzat la utilització dels anomenats Consell d'Administració.

Així doncs, cada cop és més freqüent que les empreses tinguin als òrgans de govern, emprenedors i inversors privats que no acostumen a ser coneixedors dels riscos que es poden derivar de la seva gestió.

Per aquest motiu, hem volgut recollir en aquesta guia les principals característiques dels administradors i del seu règim de responsabilitat en els àmbits mercantil i tributari, tot i que aquesta responsabilitat es pot derivar també en àmbits com el laboral, el penal o el mediambiental, entre d'altres.

Cada cop és més freqüent que les empreses tinguin als òrgans de govern, emprenedors i inversors privats que no acostumen a ser coneixedors dels riscos que es poden derivar de la seva gestió

Obligacions

Diligència + Fidelitat +

Responsabilitat per danys

Responsabilitat

Acció o omissió il·lícita

Culpa o negligència
de l'administrador

Afecten a

Societat

Socis

Tercers

La responsabilitat subjectiva requereix que el demandant demostrï que l'acció (o omissió) causant del dany deriva d'una acció negligent

Qui pot exercir la demanda?

Subsidiària

Només en cas de **fallida** de la companyia

Responsabilitat

Per comissió d'infraccions tributàries
per part de les persones jurídiques

Responsabilitat abastarà la sanció imposada a la persona jurídica

Per duetes pendents
després del cessament d'activitats

No s'inclouen responsabilitats

Extinció de responsabilitat als 4 anys

dels Administradors

Lleialtat

Secret

en l'àmbit Mercantil

Responsabilitat per deutes socials

- En 3 supòsits:
- 1. No dissol** la societat en els casos prescriptius.
 - 2. No insta declaració de concurs**
 - 3. No adapta els estatuts** a la Llei de Societats Anònimes de 1989.

No és necessària la concurrència de culpa o d'acció voluntària.

La Societat

Els Accionistes

(quan la Societat no ho hagi fet).

Els Creditors

(quan ni societat ni accionistes ho hagin fet).

en l'àmbit Tributari

Solidària

Fins i tot quan l'empresa **no ha fet fallida.**

Quan l'administrador és el causant de la infracció per acció o negligència voluntàries

de la comissió de la infracció.

ÍNDEX

1	ABAST D'AQUESTA GUIA	
2	RESPONSABILITAT DELS ADMINISTRADORS EN L'ÀMBIT MERCANTIL	
	2.1 Criteris d'actuació dels administradors	9
	2.2 Accions de responsabilitat	11
	2.3 La responsabilitat dels administradors en el procediment concursal	16
3	RESPONSABILITAT DELS ADMINISTRADORS EN L'ÀMBIT TRIBUTARI	
	3.1 Concepte de responsabilitat tributària	19
	3.2 Responsabilitat subsidiària en cas de comissió d'infraccions tributàries	20
	3.3 Responsabilitat subsidiària per obligacions pendents en el cessament d'activitats	20
	3.4 Responsabilitat solidària per la comissió d'infraccions	21
	3.5 Procediment de derivació de responsabilitat	22
	3.6 Causes d'extinció de la responsabilitat: la prescripció	23
4	ASSEGURANCES D'ADMINISTRADORS I DIRECTIUS (D&O)	
5	CONCLUSIONS	
6	LEGISLACIÓ APLICABLE	
7	BIBLIOGRAFIA RECOMANADA	

Una part molt important de l'administració d'empreses és el compliment dels deures i les obligacions que la llei imposa als administradors de societats mercantils durant la vida societària. El coneixement d'aquestes obligacions permet al gestor social mantenir la seva actuació dins de la legalitat vigent i no estar incurs en les causes de responsabilitat que la normativa mercantil i tributària estableix.

En aquesta guia, pretenem donar una visió bàsica de les responsabilitats mercantils i tributàries en què pot encórrer tot administrador que no conegui, o que no respecti, les obligacions que la llei imposa per a la gestió societària.

Aquest informe conté recomanacions de caire merament informatiu i en cap cas els autors es fan responsables de les decisions preses d'acord amb les recomanacions contingudes en aquest informe. En tot cas, és convenient l'assessorament d'un professional especialitzat, sempre en funció del cas concret.

2

LA RESPONSABILITAT DELS ADMINISTRADORS EN L'ÀMBIT MERCANTIL

La creació d'una persona jurídica, sota la figura d'una Societat Anònima o d'una Societat de Responsabilitat Limitada, comporta la separació dels patrimonis d'aquestes societats i el de les persones físiques que les constitueixen, i l'afectació exclusiva del patrimoni social als deutes generats per l'activitat de la companyia.

Això, però, no comporta que, en cap cas, el patrimoni personal dels socis i/o administradors es vegi afectat pels deutes generats per la societat. Ben al contrari, la tendència legislativa és garantir de manera creixent l'efectiu cobrament dels deutes socials, que afecta el patrimoni de les persones responsables de la il·liquiditat de la societat per al pagament d'aquests deutes.

La norma jurídica que regula bàsicament la responsabilitat mercantil dels administradors és la Llei de Societats Anònimes (d'ara endavant, LSA), aplicable també a les societats de responsabilitat limitada per expressa remissió de la primera¹.

2.1. Criteris d'actuació dels administradors

En primer lloc, a fi de determinar el règim de responsabilitat dels administradors en el curs de les seves actuacions, és convenient fer esment dels criteris d'actuació als quals s'haurà d'ajustar.

En aquest sentit, la primera consideració que cal fer és que, en cap cas, es pot exigir a l'administrador de la societat l'èxit econòmic de l'empresa. El règim legal de responsabilitat analitza la conducta realitzada per l'administrador, però des d'un punt de vista subjectiu. D'aquesta manera, no s'imposa l'obligació d'aconseguir un bon resultat econòmic, atès que això depèn també de factors aliens a la persona de l'administrador (situació econòmica general, competidors, etc.), sinó l'obligació d'actuar de manera que ajudi a aconseguir aquest èxit econòmic.

Així, i com a referència, l'article 127 i següents de la LSA preveuen una sèrie de conductes de compliment obligat, que serveixen com a criteri d'actuació per als administradors en l'exercici de les seves funcions, i que es resumeixen en els deures següents²:

1. Article 69.1 de la Llei de Societats de Responsabilitat Limitada; d'ara endavant, LSRL.

2. La relació següent de deures ha estat incorporada arrel de les conclusions de l'informe Aldama, que recollia les recomanacions aportades per un grup d'experts per a la millora de la transparència i la informació a les societats mercantils.

a) Deure d'administració diligent: la llei, a l'hora d'establir un model estàndard d'actuació dels administradors, preveu dos criteris que cal seguir: el d'un **empresari ordenat**, és a dir, prudent com si arrisqués el seu propi patrimoni i eficaç en les obligacions legals de l'administració societària, i amb la competència professional que se li suposa a un empresari mitjà, d'acord amb les circumstàncies del negoci, i el d'un **representant lleial**, en la mesura que ha de prioritzar els interessos de la societat per damunt dels seus³.

En aquest sentit, el deure de diligència inclou l'obligació de l'administrador d'informar-se al respecte de l'evolució de la companyia, en especial en el cas d'haver delegat facultats en altres persones, i vetllar per la seva evolució positiva.

b) Deure de fidelitat: en la seva actuació, els administradors no només hauran de respectar la Llei i els Estatuts Socials de la companyia, sinó que hauran d'actuar en tot moment d'acord amb l'interès social, entès com a interès de la societat, per aconseguir el màxim benefici econòmic⁴.

c) Deure de lleialtat: com a complement del deure d'administració diligent, que ja recull la lleialtat, es preveu que l'administrador no podrà treure profit personal, o per a persones vinculades, d'aquesta condició⁵.

D'aquesta manera, no podrà fer servir el nom de la societat, ni la seva condició d'administrador, per fer operacions per compte propi o de persones vinculades, ni podrà fer, en benefici propi o de persones vinculades⁶, inversions o operacions lligades als béns de la societat, de les quals hagués tingut coneixement en l'exercici del seu càrrec, tret que l'operació hagués estat desestimada sense la intervenció de l'administrador afectat.

A més, l'administrador haurà de comunicar a la societat l'existència de qualsevol tipus de conflicte entre els seus interessos i els de la societat, com també la realització, per compte propi o aliè, o mitjançant la participació a una altra companyia, d'activitats iguals o anàlogues a les de l'objecte social de la companyia que representa⁷.

3. Article 127.1 LSA. L'informe Olivencia, redactat per una Comissió Especial nomenada pel Consell de Ministres al 1998, entén com a interès social la maximització del valor de les empreses, o dit d'una altra forma, la creació de valor per a l'accionista.

4. Article 127 bis LSA.

5. Article 127 ter LSA.

6. Com a persones vinculades, s'entén per a les persones físiques els cònjuges o persones amb anàloga relació d'afectivitat, i els seus ascendents, descendents i germans, i els seus respectius cònjuges. En cas de què l'administrador sigui una persona jurídica, la vinculació afecta els socis amb una posició de control sobre la societat administradora, els administradors de fet o de dret, liquidadors i apoderats amb poders generals, i les societats pertanyents al mateix grup.

7. A les Societats Anònimes no es preveu la prohibició de desenvolupar activitats en competència amb la societat que s'administra, i només es preveu que la Junta General podrà cessar l'administrador en el seu càrrec en cas de ser administrador d'una altra societat competidora.

A les Societats de Responsabilitat Limitada, però, els administradors no podran dedicar-se al mateix, anàleg o complementari gènere d'activitat que sigui l'objecte de la societat, ja sigui per compte propi o aliè, tret d'acord de la Junta General, amb majoria de 2/3 del capital social (art. 65 LSRL).

En tot cas, els Estatuts Socials podran establir mesures específiques al respecte.

d) Deure de secret: l'administrador haurà de mantenir reserva, fins i tot després del cessament en el seu càrrec, de les informacions i dades conegudes com a conseqüència del seu càrrec, tret que la seva divulgació vingui imposada per una norma legal⁸.

2.2. Accions de responsabilitat.

La LSA preveu dos tipus de responsabilitats dels administradors en l'àmbit mercantil:

- la responsabilitat per danys
- la responsabilitat per deutes socials

Existeixen dos tipus de responsabilitats dels administradors en l'àmbit mercantil:

- la responsabilitat per danys
- la responsabilitat per deutes socials

2.2.1. La responsabilitat per danys

Els danys que impliquen el naixement d'aquesta responsabilitat poden ocasionar-se tant a la mateixa societat com als socis o tercers, i per enquadrar-se dins del règim de responsabilitat de la LSA cal que derivin d'actes compresos dins de la gestió de la societat. En el cas que el dany fos causat per un acte de l'administrador no inclòs dins de l'òrbita de l'administració societària, no seria aplicable aquest règim i seria d'aplicació el de responsabilitat per danys genèric previst en el Codi Civil⁹.

La responsabilitat per danys de l'administrador requereix quatre pressupòsits.

- a) La realització d'un acte il·lícit.
- b) L'existència d'un dany real.
- c) L'existència de culpa.
- d) La relació de causalitat entre l'acte de l'administrador i el dany produït.

La responsabilitat per danys de l'administrador requereix quatre pressupòsits:

a) La realització d'un acte il·lícit

Podem definir acte il·lícit com tota actuació contrària a la llei o als estatuts de la societat, o que s'hagi fet incomplint els deures inherents a l'exercici del càrrec d'administrador.

Perquè un acte de l'administrador no sigui contrari a la llei, ha de complir les obligacions fixades per l'ordenament jurídic, independentment del rang normatiu de la norma que imposa l'obligació en qüestió.

Tanmateix, aquest supòsit inclou també l'incompliment d'acords socials

8. Article 127 quàter LSA

9. Articles 1.902 i següents del Codi Civil.

adoptats per la Junta General, atès que aquests acords són font d'obligacions per a l'administrador¹⁰.

En aquest sentit, caldrà tenir en consideració les pautes de comportament dels administradors, indicades prèviament, com a criteri de referència a l'hora d'establir la il·licitud d'una determinada actuació.

b) L'existència d'un dany real

L'existència d'una actuació contrària a la llei o als estatuts per part de l'administrador no és suficient per a l'exigència de responsabilitat. Caldrà també l'existència d'un dany per a la societat¹¹.

El dany causat per l'acte il·lícit es pot produir al patrimoni de la societat, dels socis o al patrimoni de tercers. D'aquesta manera, segons qui hagi estat el perjudicat per l'actuació de l'administrador, ens trobem les accions judicials que es descriuen més endavant.

c) L'existència de culpa

Cal que l'acte lesiu de l'administrador derivi d'una actuació negligent en l'exercici del seu càrrec. L'exigència de culpa de l'administrador comporta la voluntarietat de la conducta que genera el dany, per la qual cosa quedaran exclosos de responsabilitat els supòsits en què manqui aquesta voluntarietat, com per exemple en casos de coacció, violència, error substancial, etc.

d) La relació de causalitat entre l'acte de l'administrador i el dany produït. S'exclou la responsabilitat en cas de força major i cas fortuït¹².

La responsabilitat es presumeix solidària entre tots els membres de l'òrgan d'administració. La llei, però, preveu l'exoneració de responsabilitat per als membres que demostrin que no van intervenir en l'adopció i execució de l'acte o acord lesiu¹³, i que desconeixien la seva existència o que, tot i que ho coneixien, van fer tot el que convenia per evitar el dany o, com a mínim, es van oposar expressament a aquell acte o acord.

En aquests casos, la càrrega de la prova recaurà sobre l'administrador que l'al·lega, que haurà d'acreditar la concurrència de les circumstàncies que impliquen l'exoneració de la responsabilitat. En cap cas exonera de responsabilitat a l'administrador el fet que l'acte o acord lesiu hagi estat adoptat, autoritzat o ratificat per la Junta General¹⁴.

10 Aquest supòsit podria ser discutible en el cas que l'acord adoptat fos nul o anul·lable. La doctrina genèrica indica que, en aquests casos, l'obligació de l'administrador és impugnar l'acord, per evitar danys a la societat.

11. És aplicable, per a la valoració del dany, l'aplicació de la teoria general civil, que inclou el dany emergent i el lucre cessant, tot i que s'haurà de modular, en funció dels riscos que comporta la presa de decisions per part dels administradors. Cal tenir en consideració que podrà abastar tant danys materials com morals.

12. Article 1.105 del Codi Civil. En aquest àmbit la jurisprudència s'ha decantat per la teoria de la causalitat adequada o eficient perquè de la realització de l'acte es derivi un dany patrimonial.

13. No és causa d'exoneració de la responsabilitat la inassistència a la reunió del Consell on es va adoptar l'acord en el cas que sigui a causa de l'incompliment de les seves obligacions, o pel desconeixement dels deures inherents al seu càrrec.

14. Article 133.4 LSA.

Les accions judicials que preveu la normativa mercantil per procedir al rescabament del dany produït per l'actuació de l'administrador són:

a) L'acció social de responsabilitat (article 134 LSA): procedeix quan l'actuació dels administradors lesiona directament el patrimoni de la societat. En aquest sentit, i tot i que poden exercir-la altres subjectes diferents de la societat, l'única beneficiària possible de l'acció social serà la societat.

La pot accionar la societat mateixa, els socis o els creditors de la societat, tenint en compte el procediment següent¹⁵:

- L'exercici per part de la societat mateixa l'ha d'acordar la Junta General d'accionistes¹⁶. L'adopció per part de la societat de l'acord de promoure l'exercici de l'acció comportarà automàticament la destitució dels administradors afectats.
- De manera subsidiària, en el cas que la societat no exerceixi l'acció de responsabilitat, ja sigui perquè els administradors no convoquin la Junta General, perquè la societat no hagi exercit l'acció en el termini d'un mes des de l'adopció de l'acord per la Junta General, o perquè aquest acord hagi estat contrari al seu exercici, els socis estaran legitimats per al seu exercici, sempre que els que sol·licitin l'acció de responsabilitat representin com a mínim el 5 % del capital social de la companyia.
- Finalment, els creditors de la societat podran instar l'exercici de l'acció social de responsabilitat dels administradors, si no l'ha exercitada la societat mateixa o els socis, si el patrimoni social no fos suficient per satisfer-ne els crèdits.

A més de les persones habilitades per la LSA, la Llei Concursal¹⁷ permet als administradors concursals d'una societat que puguin exercir les accions de responsabilitat que corresponen a la societat contra els seus administradors, sense que requereixin l'acord previ de la Junta General de la companyia.

L'exercici d'aquest tipus d'acció de responsabilitat prescriu als quatre anys des de la data en què l'administrador hagi deixat l'exercici del seu càrrec.

15. Cal tenir present que l'aprovació dels comptes anuals no impedeix l'exercici de l'acció de responsabilitat ni suposa la renúncia a l'acció acordada o exercida, i que tant l'acord de promoure l'acció social de responsabilitat com l'acord de transigir en el seu exercici, determinen la destitució automàtica dels administradors afectats dels seus càrrecs (article 134.3 i 2 LSA).

16. No es requereix la inclusió de l'acord sobre exercici de l'acció social de responsabilitat en l'ordre del dia ni es pot elevar estatutàriament la majoria fixada per la llei (article 134.1 LSA). En seu de societat anònima, l'acord s'ha d'adoptar, en tot cas, per la majoria dels assistents a la junta general. Per a la societat de responsabilitat limitada, l'acord de la junta general requereix la majoria de vots vàlidament emesos que, al seu torn, han de representar com a mínim un terç dels vots corresponents a les participacions socials en què es divideix el capital social.

17. Article 48 de la Llei 22/2003, de 9 de juliol, amb vigència des del dia 1 de setembre de 2004.

b) L'acció individual de responsabilitat (article 135 LSA): la poden exercir els socis o tercers el patrimoni dels quals hagi sofert un dany directe a conseqüència de l'actuació dels administradors.

En aquest cas, el patrimoni protegit no és el de la societat, sinó el patrimoni individual d'aquelles persones, ja siguin socis o tercers, creditors o no, als quals l'actuació de l'administrador ha lesionat directament els interessos, patint un dany al seu propi patrimoni (per exemple, negar al soci l'accés a la Junta, o no distribuir el dividend acordat).

Respecte del termini de prescripció de l'acció, la qüestió no és pacífica, atès que la jurisprudència del Tribunal Suprem és molt oscil·lant en aquest tema en els darrers anys, ja que de vegades aplica el termini previst per a la responsabilitat extracontractual, és a dir, un any des que es va tenir coneixement del dany, i en altres casos aplica el termini previst per a la responsabilitat contractual, que és de quatre anys.

L'exercici d'alguna d'aquestes accions de responsabilitat es podrà efectuar no només contra els administradors de dret, és a dir, els administradors que formalment constin inscrits com a tals al Registre Mercantil, sinó també contra qui, en realitat, estigui fent aquesta funció. En efecte, en cas d'existir un administrador de fet, que veritablement prengui les decisions de gestió i administració de la companyia, tot i que formalment no consti com a tal, també es podrà exercitar qualsevol de les accions esmentades. En aquest cas, l'administrador de fet respondrà personalment, amb el mateix abast que els administradors de dret.

L'acció individual de responsabilitat la poden exercir els socis o tercers el patrimoni dels quals hagi sofert un dany directe a conseqüència de l'actuació dels administradors.

2.2.2. La responsabilitat per deutes socials

Aquest tipus de responsabilitat suposa que l'administrador respon solidàriament, juntament amb la societat, de tots els deutes de la societat que administra i s'origina per l'incompliment de determinades obligacions legalment establertes.

Els supòsits que fan néixer aquest són:

- L'obligació de dissoldre la societat i no fer-ho.
- La no adaptació de la societat a la LSA¹⁸.

La responsabilitat per deutes socials suposa que l'administrador respon solidàriament, juntament amb la societat, de tots els deutes de la societat que administra.

a) L'obligació de dissoldre la societat i no fer-ho

L'obligació de dissoldre la societat ve determinada legalment per les causes següents:

- La conclusió de l'activitat que constitueixi l'objecte social, la impossibilitat de realitzar el fi social o la paralització dels òrgans de la societat.
- La reducció del patrimoni de la societat a menys de la meitat del capital social per pèrdues de l'empresa, tret que sigui procedent sol·licitar la declaració de concurs, en cas de trobar-se en situació d'insolvència¹⁹.
- La reducció del capital social per sota del mínim legalment requerit, que en el cas de Societats Anònimes són 60.101,21 euros i per Societat de Responsabilitat Limitada, 3.005,06 euros²⁰.
- La falta d'activitat social durant tres anys consecutius.
- Per qualsevol altra causa establerta als estatuts socials.

El termini màxim perquè els administradors prenguin les mesures necessàries per eliminar la causa de dissolució és de 2 mesos.

Si concorre alguna d'aquestes causes de dissolució les obligacions dels administradors són:

- convocar la Junta General d'accionistes en el termini de 2 mesos perquè adopti l'acord de dissolució
- si l'acord de la Junta General és contrari a la dissolució, tot i havent-hi causa de dissolució, l'administrador ha de sol·licitar la dissolució judicial de la societat.

En el cas d'incomplir aquesta obligació, l'administrador podrà veure's condemnat a respondre de manera directa, personal i solidària, dels deutes socials.

19. En el cas de trobar-se en ambdues situacions, tindrà preferència la insolvència, i per tant l'administrador es veurà obligat a demanar el concurs. En cas de no realitzar-lo, haurà d'afrontar la responsabilitat per deutes socials i les sancions previstes a la Llei Concursal per no iniciar el procediment.

20. També és causa de dissolució de la societat quan la reducció del capital social per sota del mínim legalment requerit sigui conseqüència del compliment d'una llei i passat un any des de l'adopció de l'acord de reducció de capital, no s'hagi inscrit en el Registre Mercantil la dissolució, la transformació de la societat o la reducció del capital social.

b) La no adaptació de la societat a la LSA

LSA preveia l'obligació que totes les societats anònimes existents s'havien d'adaptar a la nova regulació i, sobretot, que ampliessin el seu capital social fins a 60.101,21 euros o, en cas contrari, es transformessin en qualsevol altra figura societària²¹. El compliment d'aquestes obligacions tenia el termini final el 31 de juny de 1992, i si no es complissin dins d'aquest termini, l'incompliment comportaria la responsabilitat personal i solidària dels administradors respecte de les obligacions i els deutes socials.

No s'ha d'oblidar que aquestes transformacions, per acreditar el seu compliment, haurien d'haver-se inscrit en el Registre Mercantil.

Tanmateix, la LSA va establir la dissolució legal de les societats que en data 31 de desembre de 1995 no haguessin ampliat el seu capital social, mantenint, però, la responsabilitat dels administradors pels deutes de la societat.

La LSA preveia l'obligació que totes les societats anònimes existents s'havien d'adaptar a la nova regulació i, sobretot, que ampliessin el seu capital social fins a 60.101'21 euros o, en cas contrari, es transformessin en qualsevol altra figura societària.

2.3 La responsabilitat dels administradors en el procediment concursal

Finalment, la nova regulació del procediment concursal, d'acord amb la Llei 22/2003, de 9 de juliol, preveu en determinats supòsits l'assumpció de responsabilitat per part de l'administrador d'una companyia.

En la nova regulació, vigent a partir de l'1 de setembre de 2004, hi ha una única figura en el cas de crisi de la companyia, el concurs, que podrà sol·licitar la companyia o els seus creditors en el cas que la societat estigui en situació d'insolvència, és a dir, que no pugui complir regularment amb les seves obligacions exigibles²².

a) Responsabilitat en cas de concurs culpable.

En els casos en què s'obri la fase de qualificació²³, es dictaminarà quines han estat les causes que han provocat la insolvència de la companyia. En aquest cas, la qualificació del concurs podrà tenir dos sentits:

21. Disposició Transitòria Tercera LSA.

22. En cas de sol·licitud per la societat, només caldrà justificar-ne l'endeutament i la situació d'insolvència actual o imminent de la companyia. En cas de demanar-ho un creditor, s'haurà de fonamentar en un embargament infructuós, o acreditar l'existència de sobreseïment general en el pagament de les seves obligacions, l'existència d'embargaments pendents que afectin de manera general el patrimoni de la societat, l'alçament o la liquidació ruïnosa o precipitada de la societat, o l'incompliment d'obligacions sensibles (Hisenda, Seguretat Social, etc.).

23. S'obrirà la fase de qualificació en cas d'iniciar-se la liquidació de la companyia o, en cas d'arribar-se a un conveni, si aquest preveu un quitament superior a 1/3 dels crèdits o una espera superior a 3 anys.

Culpable: en cas de concórrer simultàniament les circumstàncies següents:

1. Dol o culpa greu dels administradors o liquidadors de la societat, de fet o de dret.
2. Que aquest dol o culpa greu hagi generat o agreujat l'estat d'insolvència.

En tot cas, el concurs es qualificarà com a culpable en cas de concórrer qualsevol dels següents supòsits:

- Incompliment de l'obligació de portar comptabilitat, o portar una doble comptabilitat
- Simulació de la situació patrimonial.
- Inexactitud greu en els documents aportats al procediment.
- Alçament de béns en perjudici dels creditors.
- Desaparició fraudulenta de béns durant els dos anys anteriors a la data de declaració de concurs.
- Obertura de la liquidació per incompliment per part del deutor del conveni acordat en el procediment.

Fortuït: en cas de no donar-se cap dels supòsits per ser qualificat com a culpable.

La llei presumeix l'existència de dol o culpa greu, tret de prova en contrari, en cas de què el deutor, els seus representants legals, administradors o liquidadors, haguessin realitzat alguna de les següents actuacions:

- Incomplir el deure de sol·licitar la declaració de concurs.
- Incomplir el deure de col·laboració amb el jutge i l'administració concursal.
- Haver incomplert, en algun dels tres darrers exercicis anteriors a la declaració de concurs, qualsevol de les següents obligacions:
 - Formular els comptes anuals;
 - Sotmetre els comptes a auditoria, en cas d'estar obligat a fer-ho;
 - O no dipositar els comptes aprovats al Registre Mercantil.

En cas de què es declari el concurs culpable de la societat, els administradors, així com aquelles altres persones que siguin declarades còmplices²⁴, seran condemnats a la pèrdua dels drets que, com a creditors concursals, poguessin tenir sobre la massa concursal, així com a tornar els béns o drets que haguessin obtingut indegudament del patrimoni de la societat o rebut de la massa activa, i indemnitzar els danys i perjudicis causats. La condemna comportarà també la inhabilitació per als condemnats per a administrar béns aliens, així com per a representar i administrar qualsevol persona, per un període de dos a quinze anys.

24.La Llei considera còmplices les persones que, amb dol o culpa greu, haguessin cooperat amb el deutor o els seus representants legals (en el cas de les persones jurídiques, els administradors o liquidadors, tant de dret como de fet, i els apoderats generals), en la realització de qualsevol acte que hagi fonamentat la qualificació del concurs com a culpable.

A més, en cas de què la qualificació s'hagi originat per l'obertura de la fase de liquidació de la companyia, la sentència podrà condemnar els administradors o liquidadors de la societat, de dret o de fet, com també aquells que haguessin tingut aquesta condició en els dos anys anteriors a la data de la declaració del concurs, a pagar als creditors concursals, de forma total o parcial, l'import dels seus crèdits que no rebin de la liquidació de la massa activa.

b) Mesures prèvies.

L'inici del procediment de concurs comportarà el nomenament d'uns administradors concursals, que assumiran les facultats d'administració i disposició, sota la supervisió del jutge.

D'altra banda, i respecte dels administradors, el jutge podrà establir l'embargament dels béns i drets dels administradors o liquidadors, de fet o de dret, de la companyia, com també aquells que haguessin tingut aquesta condició dins dels dos anys anteriors a la data de la declaració de concurs.

Aquesta mesura provisional només es podrà adoptar quan, de les actuacions realitzades, resulti fonamentada la possibilitat que el concurs es qualifiqui com a culpable, i que la massa activa sigui insuficient per satisfer tots els deutes. L'embargament s'acordarà per la quantia que el jutge estimi suficient, i podrà ser substituïda, a sol·licitud de l'interessat, per un aval d'entitat de crèdit.

c) Liquidació: consideració com a crèdit subordinat.

Finalment, cal tenir en consideració la posició de l'administrador de la companyia en el cas que es determini la seva liquidació, a l'hora de rebre els crèdits que ostentés contra la companyia.

La Llei Concursal²⁵ estableix tres classes de crèdits, d'acord amb la preferència que ostentaran en el moment de la liquidació de la massa concursal: els crèdits amb privilegi especial (p. ex., els garantits per hipoteca) o general (p. ex., els salaris, o els crèdits davant d'Hisenda o la Seguretat Social), els ordinaris i els subordinats.

En aquest sentit, la Llei Concursal preveu que, en tot cas, els crèdits que siguin de titularitat dels administradors de fet o de dret de la companyia en el termini de dos anys anteriors a la declaració de concurs, seran considerats com a crèdits subordinats, de manera que seran satisfets en darrer lloc. Aquesta subordinació s'aplica en tot cas, amb independència de l'eventual qualificació que pugui rebre el concurs, i és també aplicable, entre d'altres, als socis amb una participació igual o superior al 10 %²⁶.

3

RESPONSABILITAT DELS ADMINISTRADORS EN L'ÀMBIT TRIBUTARI²⁷

3.1. Concepte de responsabilitat tributària.

La Legislació tributària inclou, com a subjectes passius en l'àmbit tributari, amb els drets i deures corresponents, les persones jurídiques. D'aquesta manera, les societats, com a tals, són reconegudes a més, per la Llei com a subjectes passius responsables en el cas que aquestes cometin, de manera directa, alguna infracció tributària²⁸.

El Dret Tributari, però, habilita determinats mecanismes perquè determinats subjectes, entre els quals s'inclouen els administradors de les societats, siguin responsables, de manera subsidiària o solidària, de deutes contrets amb l'Administració Tributària per altres subjectes, com les societats, d'acord amb la seva vinculació amb aquestes²⁹.

La finalitat perseguida amb la presència de la figura del responsable dins de la relació jurídica tributària és garantir i assegurar el compliment de l'obligació tributària contreta per la persona jurídica, tot col·locant, al seu costat, una persona responsable que pugui complir aquesta obligació tributària en cas d'incompliment per part de l'obligat principal. Es tracta, doncs, d'una garantia personal que reforça el crèdit tributari.

D'entre els supòsits previstos per la normativa tributària per la derivació de responsabilitat, els que específicament afectarien els administradors d'una societat són:

- Responsabilitat subsidiària dels administradors de les persones jurídiques en cas de comissió per aquestes d'infraccions tributàries.
- Responsabilitat subsidiària dels administradors per deutes que la societat deixi pendents després del cessament de les seves activitats.
- Responsabilitat solidària en cas de ser causant o col·laborar activament en la realització d'una infracció tributària.

El Dret Tributari habilita mecanismes perquè determinats subjectes, entre els quals s'inclouen els administradors de les societats, siguin responsables, de manera subsidiària o solidària, de deutes contrets amb l'Administració Tributària per altres subjectes, com les societats, en base a la seva vinculació amb aquestes.

27. Aquest capítol és referenciat a la nova normativa incorporada arrel de la nova Llei General Tributària (d'ara endavant, LGT), introduïda amb l'aprovació de la Llei 58/2003, de 17 de desembre, i vigent des de l'1 de juliol de 2004. Per als procediments oberts amb anterioritat a aquesta data, serà aplicable la regulació de l'antiga LGT.

28. La responsabilitat directa de les societats en cas de comissió d'infraccions és una característica diferenciadora del Dret Tributari, i del Dret Administratiu en matèria sancionadora en general, respecte de l'altre Dret Sancionador, el Dret Penal, que no reconeix les persones jurídiques com a subjectes (societas delinquere non potest), traslladant les responsabilitats dels seus actes de manera directa a les persones físiques responsables.

29. L'article 37 de la LGT estableix que "la Llei podrà declarar responsables del deute tributari, juntament amb els subjectes passius o deutors principals, a altres persones, solidària o subsidiàriament".

3.2. Responsabilitat subsidiària en cas de comissió d'infraccions tributàries

La LGT, a l'article 43, preveu que els administradors d'una societat puguin respondre de manera subsidiària de deutes tributaris originats per la comissió d'una infracció per part de la societat en la qual exerceixen les seves funcions. La responsabilitat subsidiària suposa que el responsable només haurà de respondre en cas que s'hagi declarat la fallida del deutor principal i, en el seu cas, dels responsables solidaris.

La Llei preveu que els administradors d'una societat puguin respondre de manera subsidiària de deutes tributaris originats per la comissió d'una infracció per part de la societat.

Perquè, en aquest supòsit, es pugui declarar la responsabilitat subsidiària dels administradors, la Llei demana la concurrència de tres requisits:

1. La comissió d'una infracció tributària per la societat: la infracció tributària exigeix la concurrència d'una actuació culpable, per dol, culpa o negligència³⁰, que comporti la comissió d'un fet que la Llei disposa com a sancionable.
2. La condició d'administrador, de fet o de dret, en el moment en què es va cometre la infracció.
3. Que l'administrador hagi realitzat, per acció o omissió, alguna de les següents accions expressament tipificades a la llei:
 - No realitzar els actes necessaris que fossin de la seva incumbència per al compliment de les obligacions i els deutes tributaris infringits.
 - Consentir l'incompliment d'aquestes obligacions per part de persones que depenen d'ell.
 - Adoptar acords que hagin fet possibles aquestes infraccions.

La responsabilitat abastarà no només el deute tributari, sinó que s'estendrà també a la sanció imposada a la societat per la infracció comesa³¹.

3.3. Responsabilitat subsidiària per obligacions pendents en el cessament d'activitats

Els administradors seran també responsables subsidiaris, d'acord amb la LGT, en el cas que la societat deixi, en el moment del cessament en les seves activitats, obligacions tributàries pendents amb l'Administració tributària.

En aquest cas, s'exigeixen els següents requisits per a la derivació de la responsabilitat:

30. No existirà responsabilitat en el cas que l'acció s'hagi produït per cas fortuït.

31. En l'anterior LGT, la responsabilitat per la sanció només era exigible en cas d'infracció greu.

Els administradors seran també responsables subsidiaris, en el cas que la societat deixi, en el moment del cessament en les seves activitats, obligacions tributàries pendents amb l'Administració.

1. Haver cessat de l'activitat de la persona jurídica, encara que no s'hagi procedit encara a la seva dissolució i liquidació, tenint aquesta encara obligacions tributàries pendents.
2. La condició d'administrador en el moment del cessament.
3. Que l'administrador no hagués realitzat tot el necessari per al pagament del deute, o hagués adoptat acords o pres mesures causants de l'impagament³².

En aquest cas, la responsabilitat dels administradors serà també subsidiària; per tant, prèviament, s'haurà de declarar per part de l'Administració Tributària la fallida en el cobrament del deute de la societat, per procedir a l'acte de derivació de responsabilitat.

La quantia per la qual s'ha de respondre en aquest supòsit serà el deute tributari que hagi deixat pendent la societat en el moment de cessament de les seves activitats. En aquest cas, però, no s'haurà de respondre per les sancions tributàries pendents, excepte en el cas que el responsable sigui causant o col·laborador de la infracció³³.

3.4. Responsabilitat solidària per la comissió d'infraccions

La LGT estableix que respondran solidàriament de les obligacions tributàries totes les persones que siguin causants o col·laborin de manera activa en la comissió d'una infracció tributària³⁴.

Caldrà l'existència d'un grau de culpabilitat del responsable, encara que sigui com a simple negligència, per a l'atribució de la responsabilitat.

L'element característic d'aquest tipus de responsabilitat, a diferència dels prèviament exposats, és la solidaritat, i no la subsidiarietat, del responsable vers la societat. D'aquesta manera, i en el cas que s'acordi per l'Administració Tributària tot seguint el procediment aplicable, el responsable podria ser compel·lit a respondre pel deute tributari, sense haver d'esperar que l'Administració Tributària hagi declarat la fallida en el cobrament del deute a través de la companyia obligada. La seva responsabilitat, a més, també s'estendrà a les sancions aplicables a la societat.

La LGT estableix que respondran solidàriament de les obligacions tributàries totes les persones que siguin causants o col·laborin de manera activa en la comissió d'una infracció tributària.

32. La concurrència d'aquest requisit de caràcter subjectiu és una novetat de la nova LGT, atès que, amb l'antiga regulació, aquest era un supòsit objectiu.

33. Cal afegir que, en el cas que la societat procedeixi a la seva dissolució i liquidació dels seus actius entre els seus socis, es transmetran també els deutes tributaris pendents. Els socis hauran de respondre, de manera solidària, per aquests deutes, però només fins al límit de la quota de liquidació adjudicada a cadascun d'ells.

34. Article 42 de la Llei General Tributària.

3.5. Procediment de derivació de responsabilitat

En qualsevol cas, no serà possible demanar un deute tributari a un subjecte responsable sense efectuar abans un procediment administratiu de derivació de responsabilitat, en el qual es concedeixi audiència a l'eventual responsable. Aquesta previsió és garantida per la Llei General Tributària, que al seu article 41.5 expressa que *"tret que una norma amb rang de llei disposi una altra cosa, la derivació de l'acció administrativa per exigir el pagament del deute tributari als responsables requerirà un acte administratiu en el qual, prèvia audiència a l'interessat, es declari la responsabilitat i es determini el seu abast i extensió"*.

Quant al procediment aplicable per la derivació de la responsabilitat subsidiària, és necessari la concurrència de dos requisits. En primer lloc, es requereix declaració per part de l'Administració Tributària de la fallida del deutor principal i de la resta de deutors solidaris que existeixin. En una segona fase, per poder dirigir l'acció recaptadora contra els responsables subsidiaris es necessita l'adopció per part de l'Administració Tributària de l'acte de derivació de responsabilitat contra aquests³⁵. En aquest acte, i després de donar audiència a l'interessat, es declararà, en el seu cas, la responsabilitat de l'interessat i el seu abast, com també els mitjans d'impugnació de l'acord que es puguin exercitar.

La declaració de responsabilitat solidària no requerirà que el deutor principal s'hagi declarat en fallida, podent-se derivar la seva responsabilitat abans. D'aquesta manera, en cas de declarar-se i notificar-se la responsabilitat abans del venciment voluntari de pagament del deute, bastarà a requerir el pagament una vegada transcorregut aquest període. En qualsevol altre cas, l'òrgan competent dictarà acte de derivació de responsabilitat que es notificarà al responsable.

La declaració de responsabilitat solidària no requerirà que el deutor principal s'hagi declarat en fallida.

35. L'acte declaratiu de derivació de responsabilitat segueix el procediment següent:

- Anunci d'obertura amb audiència a l'interessat.
- Resolució de l'expedient.
- Notificació de l'acord, i mitjans d'impugnació.

3.6. Causes d'extinció de la responsabilitat: la prescripció

Les causes per les quals pot desaparèixer aquesta responsabilitat subsidiària són:

1. Pel pagament íntegre del deute per part de l'obligat principal o per qualsevol dels responsables.
2. Prescripció.
3. Compensació.
4. Condonació.

D'aquestes causes, destaca la prescripció, pels problemes d'interpretació que ha comportat aquest tema en relació amb la derivació de responsabilitat.

El termini de prescripció, en termes generals, en l'àmbit tributari, és de quatre anys. El termini començarà a comptar, pels responsables solidaris, des de l'endemà de la finalització del termini de pagament en període voluntari per al deutor principal, i pels responsables subsidiaris, des de la notificació de la última actuació recaptatòria practicada al deutor principal o a qualsevol dels responsables solidaris.

En el cas de la derivació de responsabilitat, la interrupció de la prescripció per a un dels tributaris obligats, s'estén aquest efecte a la resta dels obligats, tot incloent els responsables. No obstant això, si la obligació és mancomunada i només es reclama a un dels obligats tributaris la part que li correspon, no interrompent el termini per a la resta.

La gestió d'una societat comporta l'assumpció d'un risc clar envers els interessos de la societat i de tercers, per la qual cosa hi ha la possibilitat de contractar assegurances que cobreixen aquest risc. Els inicis d'aquestes assegurances cal situar-los als Estats Units amb les anomenades assegurances D&O ("Directors and Officers Liability Insurance"), és a dir, assegurances de responsabilitat civil d'administradors i alts directius. Es poden definir com aquelles assegurances per les quals l'assegurador s'obliga, dins dels límits establerts a la Llei i al contracte, a cobrir el risc de naixement a càrrec de l'administrador o director de l'obligació d'indemnitzar a la societat, els accionistes o a tercers, els danys i perjudicis que s'hagin causat per fets relacionats amb la seva activitat professional.

Atesa la complexitat de la responsabilitat dels administradors i el fet que normalment la societat estigui gestionada mitjançant la figura del Consell d'Administració, en la pràctica és la mateixa societat la prenedora (i, per tant, la que paga la prima) de l'assegurança que cobreix com a assegurats la totalitat dels seus administradors. Això no ens ha de fer oblidar que les assegurances D&O són assegurances personals de l'administrador i per a l'administrador³⁶.

La gestió d'una societat comporta l'assumpció d'un risc clar envers els interessos de la societat i de tercers, per la qual cosa hi ha la possibilitat de contractar assegurances que cobreixen aquest risc.

En la pràctica és la mateixa societat la prenedora (i per tant, la que paga la prima) de l'assegurança que cobreix com a assegurats a la totalitat dels seus administradors.

Normalment, en el contracte de D&O es fa una relació dels noms de totes les persones que ocupen càrrecs d'administrador i la corresponent descripció del càrrec on es fa constar, sobretot, les facultats delegades i les facultats de representació. Aquesta descripció aporta una extraordinària seguretat en la pòlissa i fa que els mateixos administradors coneguin quines de les seves atribucions estan cobertes pel contracte d'assegurança.

Generalment, aquest tipus d'assegurances cobreixen els possibles perjudicis econòmics que un tercer pugui exigir mitjançant una reclamació civil a l'assegurat en l'exercici del seu càrrec. Addicionalment, les assegurances D&O inclouen en la seva cobertura les despeses de defensa judicial i extrajudicial, la investigació judicial i extrajudicial o la prestació de fiances civils exigides pels Tribunals.

Normalment, la cobertura no només es limita a les responsabilitats nascudes de l'administració social, sinó que a més cobreix addicionalment altres riscos de l'empresa que es troben expressament exclosos de la cobertura de la pòlissa d'assegurança de responsabilitat civil genèrica que la societat acostuma a tenir en el seu favor.

A l'hora de contractar l'assegurança, però, caldrà tenir en consideració, de cara als socis de la companyia, el component ètic inherent a la seva contractació, atès que la companyia estarà assegurant les responsabilitats que puguin sorgir per actuacions negligents dels administradors. D'aquesta manera, es podria donar la imatge que s'està assegurant la indemnitat dels administradors en les seves actuacions. Per això, caldrà informar respecte de la seva contractació i de les seves condicions als socis de la companyia.

Generalment, aquest tipus d'assegurances cobreixen els possibles perjudicis econòmics que un tercer pugui exigir mitjançant una reclamació civil a l'assegurat en l'exercici del seu càrrec.

5 CONCLUSIONS

Com s'ha exposat al llarg d'aquesta guia, la responsabilitat que, d'acord amb la normativa actual, pot arribar a afrontar un administrador, en diversos àmbits, és molt àmplia. En diversos casos, fins i tot, no caldrà la concurrència de culpa, sinó que la responsabilitat establerta és quasi objectiva (p. ex., en la responsabilitat mercantil per deutes socials).

La tendència actual va encaminada a reforçar els supòsits de responsabilitat dels administradors de les companyies. D'aquesta manera, cal fer esment de la nova Llei Concursal, que fins i tot preveu la possibilitat d'assegurar el cobrament dels deutes mitjançant l'embargament dels béns dels administradors dels darrers dos anys de la companyia. A més, cal incloure la previsió normativa, tant a la normativa mercantil com a la tributària, que els administradors de fet responen en igualtat de condicions que els administradors que constin formalment com a tals.

Això no vol dir, però, que s'hagi d'actuar amb por davant de l'assumpció del càrrec d'administrador. L'actitud que cal prendre ha de ser sempre la de prudència i diligència a l'hora d'exercir el càrrec.

6

LEGISLACIÓ APLICABLE

- Reial Decret Legislatiu 1564/1989, de 22 de desembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.
- Llei 2/1995, de 23 de març, de Societats de Responsabilitat Limitada.
- Llei 26/2003, de 17 de juliol, per la qual es modifiquen la Llei 24/1988, de 28 de juliol, del Mercat de Valors, i el text refós de la Llei de Societats Anònimes, aprovat pel Reial Decret Legislatiu 1564/1989, de 22 de desembre, per tal de reforçar la transparència de les societats anònimes cotitzades.
- Reial Decret Legislatiu 1784/1996, de 19 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament del Registre Mercantil.
- Llei 22/2003, de 9 de juliol, Concursal.
- Llei 58/2003, de 17 de desembre, General Tributària.
- Reial Decret de 22 d'agost de 1985, pel qual es publica el Codi de Comerç.

CALAVIA MOLINERO, J. M. "La responsabilidad de los administradores en materia mercantil". *Tècnics Tributaris*, 10, p. 9-11.

CALBACHO LOSADA, F. *El ejercicio de las acciones de responsabilidad contra los administradores de la sociedad anónima*. Tirant Lo Blanch, València, 1999.

CARBALLEDA GALÁN, L., "La responsabilidad de los administradores por deudas fiscales, supuestos, alcance y procedimiento". *Tècnics Tributaris*, 10, p. 6-8.

FARRÁN FARRIOL, J., *La responsabilidad de los administradores en la administración societaria*. Barcelona: J. M. Bosch Editor, 2004.

FERNÁNDEZ DEL MORAL DOMÍNGUEZ, F. *El seguro de responsabilidad civil de administradores y altos directivos de la sociedad anónima (póliza D&O)*. Granada: Editorial Comares, 1998.

GALÁN CORONA, E.; GARCÍA-CRUCES GONZÁLEZ J. A. (Coord.). *La responsabilidad de los administradores de las sociedades de capital. Aspectos civiles, penales y fiscales*. Madrid: Editorial Tecnos. Práctica Jurídica, 1999.

GARRETA SUCH, J. M. *La responsabilidad civil, fiscal y penal de los administradores de las sociedades*. Madrid: Marcial Pons, 1991.

"**La responsabilidad de los administradores de sociedades de capital**". ESCUELA JUDICIAL, Consejo General del Poder Judicial; Estudios de Derecho Judicial, nº 24, Madrid, 1999.

LLAVERO RODRÍGUEZ-PORRERO. "Los administradores de la sociedad anónima". Editorial CISS. *Monografía Mercantil nº 2*, Madrid, Maig 1999.

Memento Práctico Administradores y Directivos 2004-2005. Madrid: Editorial Francis Lefebvre, 2004.

Memento Práctico Sociedades Mercantiles 2004. Madrid: Editorial Francis Lefebvre, 2004.

NEILA NEILA, J. M. *La responsabilidad de los administradores en las sociedades de capital.* Editoriales de derecho reunidas.

RODRÍGUEZ RUIZ DE VILLA, D. Y HUERTA VIESCA, M. I., *La responsabilidad de los administradores. Levantamiento del velo.* Aranzadi, 3a edición.

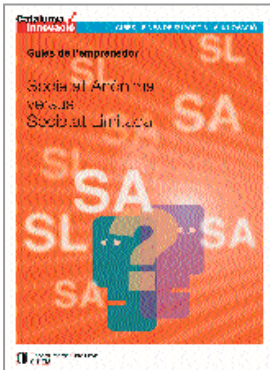
ROY PÉREZ, C., *La responsabilidad del administrador por pérdida de capital social.* El Fisco, 74.

SÁNCHEZ CALERO, F. *Instituciones de Derecho Mercantil.* Madrid: McGraw Hill.

USÓN DUCH, L. (Coord.). *La nueva Ley Concursal. Comentarios y Formularios a la Ley 22/2003, de 9 de julio Concursal.* Barcelona: Grupo Difusión, 2003.

Altres títols de la col·lecció “Guies de l’emprenedor” del CIDEM

Societat anònima versus societat limitada

Comparativa molt aclaridora per triar la forma societària més adequada, analitzant els aspectes mercantils, les despeses de constitució, els òrgans d'administració, etc., com també els tràmits i les despeses que representa la transformació d'una forma en una altra.

Sistemes de retribució variable en empreses tecnològiques

Anàlisi, des d'un punt de vista fiscal i empresarial, dels aspectes més rellevants dels diferents sistemes de retribució variable en l'àmbit de les start-up tecnològiques.

Valoració i llicència de patents de nous productes farmacèutics

Visió general sobre les tècniques de valoració de patents més importants i sobre la negociació i estructuració d'acords de llicència.

Aliances estratègiques

Aquesta publicació ajudarà a l'empresa a decidir el moment i la conveniència o no d'establir aliances estratègiques, exemplifica els diferents tipus d'aliances, exposa els criteris per identificar els socis idonis i les pautes que cal seguir per gestionar l'aliança des de l'establiment fins a la finalització.

Oficina central

Pg. de Gràcia, 129
08008 Barcelona
Tel. 93 476 72 00
Fax 93 476 73 00
info@cidem.gencat.net
www.cidem.com

Xarxa Territorial del CIDEM a Catalunya

Delegació Bages

Muralla de Sant Domènec, 24 baixos
Edifici Consell Comarcal del Bages
08240 Manresa
Tel. 93 893 03 56
Fax 93 876 82 12
manresa@cidem.gencat.net

Delegació Berguedà

C/ Barcelona, 49 3r
08600 Berga
Tel. 93 821 35 53
Fax 93 822 09 55
berga@cidem.gencat.net

Delegació Girona

C/ Migdia, 50 52
17003 Girona
Tel. 972 94 01 20
Fax 972 94 01 64
girona@cidem.gencat.net

Delegació Lleida

Av. Segre, 7
25007 Lleida
Tel. 973 72 80 00
Fax 973 22 19 58
lleida@cidem.gencat.net

Delegació Tarragona

C/ Pompeu Fabra, 1
43004 Tarragona
Tel. 977 25 17 17
Fax 977 25 17 10
tarragona@cidem.gencat.net

Delegació Terres de l'Ebre

C/ de la Rosa, 9
43500 Tortosa
Tel. 977 44 93 33
Fax 977 44 95 75
tortosa@cidem.gencat.net

ISBN 94-300-6036-3

